

Προναταλιστικές πολιτικές και COP28: Η Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση

Description

Ζαφείρης Τζαννάτος*

Αυτό που κάποτε ήταν μια κοινή πρακτική στα αυταρχικά καθεστώτα, όπως εκείνα της Ναζιστικής Γερμανίας, της Σοβιετικής Ένωσης και της Κομμουνιστικής Ρουμανίας, αναβιώνει τώρα σε ολόκληρο τον κόσμο. Η Γαλλία, Ιαπωνία, Νότια Κορέα, Ουγγαρία, Ρωσία και Κίνα μεταξύ άλλων, όλες ανησυχούν για τη μείωση των «εθνικών» πληθυσμών τους, παρόλο που υπάρχει ανθρωπίνη υπερπροσφορά από φτωχότερες χώρες.

Με διάφορους συνδυασμούς και ένταση οι παραπάνω χώρες, και άλλες, έχουν πρόσφατα εισαγάγει ή επεκτείνει διάφορες φορολογικές ελαφρύνσεις και άλλα κίνητρα όπως η παιδική μέριμνα, επιδοτήσεις κατοικίας, απαλλαγές δανείων, επιδόματα μητρότητας και υποστήριξη στους εργαζόμενους γονείς για να προάγουν υψηλότερους ρυθμούς γεννήσεων.

Η Ελλάδα δεν παραμένει πίσω από αυτήν την τάση. Η Υπουργός Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, κα Σοφία Ζαχαράκη, έχει περιγράψει τη δημογραφική κατάσταση της χώρας μας ως πρόβλημα «απόλυτης προτεραιότητας». Το ίδιο επανέλαβαν στο πρόσφατο 3ο δημογραφικό συνέδριο του Economist η Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, κα Δόμνα Μιχαηλίδου, καθώς και ο Υπουργός κ. Άδωνις Γεωργιάδης που συμπλήρωσε ότι η υπογεννητικότητα συνιστά τη «μεγαλύτερη πρόκληση» που έχει συναντήσει και στα τρία υπουργεία που έχει υπηρετήσει (Υγείας επί του παρόντος και προηγουμένως,

Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και επίσης Ανάπτυξης και Επενδύσεων). Ο Υπουργός κατέληξε ότι «δεν μπορεί να υπάρξει βιώσιμη ανάπτυξη με την υπογεννητικότητα».

Η αριθμητική (όχι η «οικονομική») υπογεννητικότητα στην Ελλάδα είναι γεγονός. Μετά από μια σταθερή μείωση των γεννήσεων από το 1981, ο πληθυσμός στην Ελλάδα μειώθηκε κατά 450.000 την τελευταία δεκαετία ενώ ο αριθμός των θανάτων ήταν διπλάσιος από τον αριθμό των γεννήσεων.

Μιας και μιλάμε για αριθμούς, αξίζει να σημειωθεί ότι η γεννητικότητα μειώθηκε παγκοσμίως περισσότερο από το μισό από το 1950 μέχρι σήμερα (πάνω από 5 γέννες ανά γυναίκα το 1950 σε 2,4 γέννες σήμερα). Εν αντιθέσει, το κατά κεφαλήν μέσο πραγματικό εισόδημα τετραπλασιάστηκε (από 2.000 σε 8.000 σε σταθερά δολάρια 1990). Με άλλα λόγια, η μείωση της γεννητικότητας, όπως στην Ελλάδα (στο 1,3 σήμερα αντί στο διπλάσιο το 1950), δεν εμπόδισε την ανάπτυξη, και αυτό που δεν είναι πια βιώσιμο δεν είναι η οικονομία αλλά ο πλανήτης.

Το πρόβλημα του υπερπληθυσμού του πλανήτη μας και η λανθασμένη αντίληψη για τη σχέση μεταξύ οικονομίας και υπογεννητικότητας δεν συμπεριλήφθηκε στα πλαίσια της COP28, της πιο πρόσφατης Παγκόσμιας Διάσκεψης για την Κλιματική Αλλαγή τον περασμένο Οκτώβριο που εστίασε στις επιπτώσεις της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας και άλλων περιβαλλοντικών φαινομένων. Ο λόγος της παράληψης ήταν το λόμπι των αγροτών και κτηνοτρόφων: Περισσότεροι άνθρωποι χρειάζονται περισσότερο φαγητό.

Αν η στάση των κυβερνήσεων και μαζί με αυτές των παγκόσμιων οργανισμών πηγάζει από τη φιλοσοφική αρχή του Jeremy Bentham (1748-1832) ότι «το μέτρο του σωστού και του λάθους είναι η μεγαλύτερη ευτυχία του μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων», οι πρόσφατοι οικονομικοί αριθμοί την αρνούνται. Μια πρόσφατη εκτίμηση της OXFAM είναι ότι το πλουσιότερο 1% του πληθυσμού συμβάλλει στην κλιματική αλλαγή όσο το φτωχότερο 60%, με το πλουσιότερο 1% να έχει συγκεντρώσει «σχεδόν διπλάσιο πλούτο από τον υπόλοιπο κόσμο τα τελευταία δύο χρόνια». Η Παγκόσμια Τράπεζα εκτίμησε ότι πάνω από 100 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν πέσει κάτω από το όριο της φτώχειας μετά από την πανδημία. Αυτή είναι η πρώτη φορά που η ακραία φτώχεια και ανισότητα αυξήθηκαν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οπότε, το θέμα είναι τι σημαίνουν οι προναταλιστικές πολιτικές, δηλαδή πολιτικές που ενθαρρύνουν τις γεννήσεις, για τον πλανήτη και την ανισότητα. Ο ανθρώπινος πληθυσμός της γης ήταν περίπου 200 εκατομμύρια όταν γεννήθηκε ο Ιησούς. Έφτασε το 1 δισεκατομμύριο στην έναρξη της Βιομηχανικής Επανάστασης (στα τέλη του 1700), τα

2 δισεκατομμύρια τη δεκαετία του 1930, τα 3 δισεκατομμύρια το 1960 και είναι πάνω από 8 δισεκατομμύρια σήμερα.

Ορισμένες εκτιμήσεις υποδηλώνουν ότι περίπου το 99% όλων των ειδών που έχουν ποτέ υπάρξει στη γη είναι τώρα εξαφανισμένα. Από τα υπάρχοντα, τα περισσότερα αναγνωρίσιμα είναι τα θηλαστικά από τα οποία το 20% των ειδών απειλούμενα με εξαφάνιση. Η ασπρόμαυρη ταινία για τον τελευταίο λύκο της Τασμανίας (1936) και η φωτογραφία του τελευταίου δυτικού μαύρου ρινόκερου (2011) δεν ξεχνιούνται εύκολα. Ο ρόλος του παράνομου κυνηγιού για τρόπαια δεν μπορεί να υποτιμηθεί ούτε και η συμβολή της καύσης ορυκτών καυσίμων. Τα δύο-τρίτα των πολικών αρκούδων θα εξαφανιστούν μέχρι το 2050 εάν η υπερθέρμανση του πλανήτη συνεχίσει να λιώνει τον θαλάσσιο βιότοπό τους. Η ρύπανση των ποταμών και των λιμνών και η υπεραλίευση των θαλάσσιων πόρων είναι ήδη σε ραγδαία εξέλιξη.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η εξαφάνιση όχι μόνο των θηλαστικών, έχει ανθρωπογενείς αιτίες. Η φυσική καταστροφή των βιοτόπων λόγω της έκρηξης του ανθρώπινου πληθυσμού σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες ανάγκες του αλλά και με την απληστία για μεταλλεύματα, είναι κύριες αιτίες. Το αποτέλεσμα δεν ήταν μόνο η περισσότερη χρήση της γης, αλλά και η αύξηση της τοξικότητάς της από τα φυτοφάρμακα και την αποψίλωση των δασών.

Απεικονίζοντας τα 4,5 δισεκατομμύρια χρόνια ύπαρξης της γης ως ένα ετήσιο ημερολόγιο, οι άνθρωποι έχουν παρουσία μόνο στα 37 λεπτά της τελευταίας μέρας, και έχουν χρησιμοποιήσει το ένα-τρίτο των φυσικών πόρων της Γης στα τελευταία 0,2 δευτερόλεπτα. Φτάσαμε το σημείο μη ανανέωσης των φυσικών πόρων το 1970 όταν ο πληθυσμός ήταν περίπου 4 δισεκατομμύρια, το μισό από αυτό που είναι σήμερα.

Σίγουρα, η συμβολή της Ελλάδας στην παγκόσμια κλιματική κρίση είναι μηδαμινή. Αλλά σε τι μπορεί να συμβάλλει η αύξηση της γεννητικότητας που θα προέλθει από μέτρα που «φτιάχνουν μια σημαντική περίμετρο ασφαλείας για τις νέες γεννήσεις» όπως πρόσφατα ανακοίνωσε ο πρωθυπουργός κ. Κυριάκος Μητσοτάκης, καθώς και η προαναφερθείσα Υπουργός Κοινωνικής Συνοχής μαζί με τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, κ. Κωστή Χατζηδάκη;

Τα μέτρα περιλαμβάνουν μια πληρωμή €2.400 για κάθε γέννα (έως €3.500 ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών) και ετήσια επιδότηση €700 για όσους έχουν δυο παιδιά, €1000 για τρία παιδιά, και €1500 ευρώ για πολύτεκνες οικογένειες. Σε μακροοικονομικό επίπεδο, πάνω από €370 εκατομμύρια θα δαπανηθούν για επιδοτήσεις σε νηπιαγωγεία, €2,2 δισεκατομμύρια ευρώ για υποστήριξη κατοικίας σε νέους έως 39 ετών, και

επιδότηση του 40% των εργασιών ανακαίνισης. Ο δηλωμένος πολιτικός στόχος αυτών των κινήτρων είναι να επιτραπεί σε νέα ζευγάρια να ξεκινήσουν μια οικογένεια και να επενδύσουν «στο μέρος όπου γεννήθηκαν».

Η υποστήριξη των οικογενειών με παιδιά δεν μπορεί πάρα να επικροτηθεί, όπως και οποιαδήποτε επιδότηση που έχει οικονομικό ή κοινωνικό όφελος. Αλλά μήπως ο σκοπός των επενδύσεων «στο μέρος όπου γεννήθηκαν» αντιβαίνει στη χορήγηση «Χρυσής Βίζας» σε εκείνους «που δεν γεννήθηκαν στην Ελλάδα»; Επί πλέον, υπάρχουν αμφιβολίες αν τα μέτρα θα συντείνουν στην αύξηση της γεννητικότητας πάρα το δημοσιονομικό τους κόστος.

Πιο συγκεκριμένα, το να μεγαλώσεις παιδιά κοστίζει πολύ περισσότερο από τα κίνητρα που θα λάβουν οι οικογένειες για να κάνουν παιδιά, ιδιαίτερα επί του παρόντος όταν πολλοί δεν μπορούν να καλύψουν τις καθημερινές τους ανάγκες: Ο ρυθμός αποταμίευσης στην Ελλάδα είναι αρνητικός από το 2012 (με εξαίρεση το 2020 και 2021) και φέτος είναι αρνητικός πάλι κατά 4% του εισοδήματος. Ο μέσος όρος αποταμίευσης στην ΕΕ υπερβαίνει το 10%.

Επιπλέον, αν οι γεννήσεις αυξηθούν, τα παιδιά θα απορροφήσουν πολλούς δημόσιους πόρους μέχρι να είναι σε θέση να εργαστούν και να συμβάλουν στην οικονομία μετά από 15-18-25 χρόνια, ανάλογα με τον πόσο καιρό θα παραμείνουν στο εκπαιδευτικό σύστημα (και εάν δεν μεταναστεύσουν). Εν τω μεταξύ, στις αρχές της δεκαετίας του 2030 έρχονται τεράστιες αποπληρωμές μνημονικών χρεών που είχαν αναβληθεί στο παρελθόν.

Από ιστορικής πλευράς, αξίζει να σημειωθεί ότι η ευημερία σήμερα είναι περισσότερο εξαιτίας εκατοντάδων χιλιάδων χρόνων συνεχούς μετανάστευσης και αύξησης της παραγωγικότητας παρά αύξησης του πληθυσμού. Τα οφέλη από την ελεύθερη κυκλοφορία των ανθρώπων δεν είναι μια θεωρητική κατασκευή των οικονομολόγων αλλά ένα πραγματικό γεγονός: Φανταστείτε μια Ευρώπη χωρίς ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της. Οι μετανάστες εργάζονται για χαμηλότερους μισθούς και σε αυτά που απασχολούνται είναι πιο παραγωγικοί από τους πολίτες. Αν ασκούν πίεση στις δημόσιες υπηρεσίες και την κοινωνική συνοχή, αυτό σχετίζεται με την πολιτική που ακολουθούν τόσο οι χώρες που δέχονται όσο και αυτές που στέλνουν μετανάστες. Η μετανάστευση χρειάζεται κίνητρα και αντικίνητρα, όχι η υπογεννητικότητα. Με άλλα λόγια, είναι καλύτερο να υπάρχουν πολιτικές που αυξάνουν την παραγωγικότητα παρά να έχουμε μια μυωπική αύξηση της γεννητικότητας ως (προσωρινό) αντίβαρο σε ένα πληθυσμό που γερνάει. Η μυωπική αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής καταστροφής του πλανήτη είναι και αυτή μια ένδειξη προσωρινότητας όπως και οι προναταλιστικές πολιτικές.

Συνοψίζοντας, η λύση στη βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι η αύξηση του πληθυσμού και ο σκοπός των πολιτικών δεν μπορεί να είναι άλλος από την αρχή του Bentham «η μεγαλύτερη ευτυχία του μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων» με την προϋπόθεση ότι ο αριθμός των ανθρώπων είναι αυτοί που υπάρχουν μιας και ήδη εκπληρώσαμε τη βιβλική εντολή «πληθύνεσθε και πληρώσατε τήν γήν» (Γένεση Κεφάλαιο 9). Έχουμε πληθύνει και υπερπληρώσει τη Γη, και ήδη χρειαζόμαστε ένα πλανήτη 75% μεγαλύτερο για να είναι βιώσιμη η παρούσα κατανάλωσή μας, ενώ ο παγκόσμιος πληθυσμός ακόμα αυξάνεται κατά 200.000 άτομα καθημερινά με πρόβλεψη ότι θα φθάσει 10,4 δισεκατομμύρια το 2080.

**Ο Ζαφείρης Τζαννάτος είναι ανώτερος σύμβουλος των Ηνωμένων Εθνών, πρώην υψηλόβαθμο στέλεχος της Παγκόσμιας Τράπεζας και Καθηγητής και Πρόεδρος του Οικονομικού Τμήματος στο Αμερικανικό Πανεπιστήμιο της Βηρυτού. Αυτό το κείμενο δημοσιεύτηκε αρχικά στο moneyreview.gr.*